

Mukaddime, 2018, 9(1), 189-207
DOI: 10.19059/mukaddime.356645

Ahlat'ın Kültürel Turizm Potansiyeli Üzerine Bir Araştırma*

Hasan KÖŞKER¹

Öz: Son yıllarda dünyada kültür turizmine olan talep artarak devam etmektedir. Türkiye, tarihî geçmişi ve kültürel zenginlikleri bakımından dünyanın en önemli kültür ve medeniyet merkezlerinden biridir. Buna rağmen, Türkiye'nin kültür turizmi pazarındaki payı, dünya ortalamasının oldukça gerisindedir. Bu araştırmanın amacı tarihin, kültürün ve geleneğin beşiği olan Ahlat'ın kültürel turizm potansiyelinin tanıtılmasına katkıda bulunmaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma verileri gözlem ve yüz yüze görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Elde edilen verilerin betimsel analizleri yapılmıştır. Sonuç olarak Ahlat, Orta Asya Türk kültürü ile Anadolu Türk kültürü arasında bir köprü görevi üstlenmekte ve Türklerin sosyo-kültürel özellikleri hakkında önemli ipuçları veren bir açık hava müzesi niteliğindedir. Araştırma, tarihin en büyük İslam mezarlığı olan Selçuklu Mezarlığı ile Türklerin anıt mezar geleneğini yansıtan kümbetlerin Ahlat'ın en önemli kültürel değerlerinden olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler; Ahlat, Kültür, Kültür Turizmi, Selçuklu Mezarlığı, Kümbet.

189

A Research on the Tourism Potential of Ahlat

Abstract: In recent years, the demand for cultural tourism in the world has been continually increasing. In terms of its historical wealth and cultural heritage, Turkey is one of the world's most outstanding centres of culture and civilization. However, its share in the cultural tourism market is far more behind the world average. The aim of this research is to contribute to the promotion of cultural tourism potential of Ahlat, the cradle of history, culture, and tradition. The qualitative research method was used in the research. We obtained the research data through observation and face-to-face interviews, and performed the descriptive analyses of the data obtained. As a result, Ahlat acts as a bridge between Central Asian Turkish culture and Anatolian Turkish culture, which has the characteristics of an open-air museum giving important clues about the socio-cultural characteristics of Turks. The research reveals that the Seljuk Cemetery,

* Bu çalışmadaki verilerin bir kısmı 18. Ulusal Turizm Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

¹Dr. Öğr. Üyesi, BEÜ'nün Kdz. Ereğli Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği, hasankosker@beun.edu.tr

which is the largest Islamic graveyard in the history, and the mounds reflecting the tradition of the Turks' monumental tombs are the most important cultural values of Ahlat.

Keywords; Ahlat, Culture, Cultural Tourism, Seljuk Cemetery, Tomb.

Giriş

Turizm zaman içerisinde sürekli değişen ve gelişen bir olgudur. Günümüzdeki turistler daha bilinçli davranarak farklılık ve yenilik arayışındadırlar. Deniz-kum-güneş üçlüsüne bağlı kitle turizminin dar bir kıyı bandında yoğunlaşması, kaynakların aşırı kullanımına yol açmakta, çevre kirliliğine ve kalitenin bozulmasına neden olmaktadır. Bu durum bilinçli turistlerin alternatif turizm türlerine yönelmesine neden olmaktadır. Araştırmalar önümüzdeki yıllarda özel ilgi turizmiyle birlikte alternatif turizm türlerinden olan sanat, tarih ve kültürel etkinlikleri kapsayan kültür ve tarih turizmine olan ilginin artacağına işaret etmektedir (Kozak ve Bahçe, 2009: 141-142). 20. yüzyılın sonlarında ve yeni bin yılın başında insanların eğitim seviyelerinin artması ve küresel gelişmeler, insanların uzak destinasyonlara ve yerel kültürel mirasa yoğun bir ilgi duymalarına neden olmuştur (Jovicic, 2014: 607). Bu yoğun ilgi, turizm sistemi içinde en hızlı gelişim kaydeden kültür turizmine yönelik talebi arttırmaktadır (Richard ve Wilson, 2006). Turizm talebinin bu yönde gelişmesi Türkiye açısından bir fırsat olabilir. Asya-Avrupa-Afrika kıtaları arasında yer alan Türkiye, doğal bir geçiş alanı olduğu için birçok uygarlığın beşiği olmuştur. Türkiye üzerinde kurulan yüze yakın uygarlık, binlerce yıllık tarihi geçmişi ile dünyanın en önemli tarih ve kültür turizmi merkezlerindedir. Tarihi ve kültürel zenginlikler arasında çok sayıda antik kent, kale, saray, su kemeri, hamam, bazilika, agora, sunak, nekropol, tiyatro, zafer takları, farklı dinlere ait kutsal mabetler, kutsal mekanlar, farklı dönemlere ait mimari şaheserler, eski dönemlere ait mezarlıklar, önemli şahsiyetlere ait kümbet ve türbeler bulunmaktadır (Değirmencioğlu ve Ahıpaşaoğlu, 2003; Şenol, 2008). Türkiye tarihî geçmişi, eşsiz kültürel zenginliği ile unutulmaz kültürel deneyimler yaşatabilecek bir ülke olmasına rağmen, kültürel turizmden ziyade deniz-kum-güneş destinasyonu olarak konumlandırılmaktadır. Bu durum kaçırılmış bir fırsat olarak değerlendirilmektedir (Okumuş vd., 2012). Türkiye, kültürel miras zenginliğini turistik ürün haline getirerek fırsata çevirebildiği takdirde dünya turizm pazarından daha fazla pay alabilecek konumdadır.

Kültür turizmi kapsamında toplumun sahip olduğu kültürel birikimlerin turizm pazarına sunulması geliştirilmesi deniz turizmi, su sporları, vahşi yaşam, oyun parkları vb. turizm türlerinin geliştirilmesinden daha kolaydır (Anderson, 2015: 208). Bir yerin kültür turizmine açılması o yerin kültürel mirasını koruduğu gibi yerel kalkınma için de bir fırsat olabilmektedir. Kültür turizminin sürdürülebilirliği belirli plan ve program çerçevesinde koruma ve kullanma ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirilmelidir. Aksi halde yörenin sahip olduğu kültürel varlıkların bozulması orijinalliğini kaybetme tehlikesi bulunmaktadır (Uygur ve Baykan, 2007: 30). Bir destinasyonda kültürel çekim unsurlarının bulunması, o

bölgede kültür turizminin gelişmesi için yeterli olmayabilir. Bununla birlikte ulaştırma, konaklama, yeme-içme vb. yan ve destek hizmet birimlerini de olması gerekir.

Türkiye Turizm Stratejisi 2023 hedefleri arasında doğal, tarihî ve kültürel değerlerin turistik anlamda ön plana çıkarılması ve geliştirilmesi turistik ürün çeşitlendirmesinin bir yöntemi olarak görülmektedir. Türkiye’de kültür turizminin geliştirilmesi konusunun stratejik hedefler arasında olmasının son derece önemli olduğu düşünülmektedir. Türkiye’nin dünyanın en önemli kültür merkezlerinden birisi olmasına rağmen, kültür turizmi pazarındaki payının dünya ortalamasının oldukça gerisinde olduğu görülmektedir. Sadece kültür turizmi için Türkiye'ye gelen turist sayısının, toplam turist içindeki payı %6 oranındadır (Gülcan, 2010: 99; Okumuş vd., 2012: 645). Oysa Dünya Turizm Örgütü, dünyadaki turistik seyahatlerin %37’sinin kültür turizmi amaçlı olduğunu belirtmektedir (McKercher vd., 2002: 135). Türkiye Turizm Stratejisi 2023 hedefleri arasında; Van ve Bitlis illerini kapsayan bölgede kültürel ve tarihsel öğeler esas alınarak kültür turizminin geliştirilmesi, bununla birlikte bölgedeki kıyı ve kış turizminin geliştirilmesi ile Van Gölü ve çevresinin ulusal ve uluslararası ölçekte kültürel bir varış noktası olarak öne çıkartılması bulunmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007). Ahlat, göl ve kış turizminin yanı sıra kültürel ve tarihsel öğeler bakımından önemli bir potansiyele sahiptir. Ahlat’ın kültür turizmi potansiyelinin stratejik hedefler arasında olması, kültür turizminin geleceği adına olumlu bir gelişmedir. Bu araştırma ile Bitlis ili Ahlat ilçesinin kültür turizmi potansiyelinin ortaya konulması, tanıtılması ve bu potansiyelin turistik amaçlı kullanılmasına katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

1. Turizm, Kültür, Yerel Halk ve Turist Arasındaki İlişkisi

Kültür; *“bir toplumu diğer toplumlardan farklı kılan, geçmişten beri değişerek devam eden, kendine özgü sanatı, inançları, örf ve adetleri, anlayış ve davranışları ile onun kimliğini oluşturan yaşayış ve düşünüş tarzıdır. Topluma bir kimlik kazandıran, dayanışma ve birlik duygusu verdiği toplumda düzeni de sağlayan maddi ve manevi değerlerin bütünüdür”* (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2017). Bir medeniyetin kültürü; yaşamı algılayışını, dünyaya bakışını, dini yaşayışını, kıyafetlerini, yiyecek çeşitlerini, barınak ve ibadet yapılarını ve mimarisini etkilemektedir (Çetin ve Gürgil, 2014:257). Coğrafya, turizm ve kültür birbiri ile yakın ilişki içindedir. Doğal çevrenin farklılığı kültüre yansımakta, kültür de hem doğal çevreyi hem de toplumu etkilemekte ve bunlardan etkilenmektedir. Farklı coğrafyalarda farklı kültürlerin ortaya çıkması turizm ve kültür arasındaki ilişkinin güçlenmesini sağlamıştır (Emekli, 2006: 51). Farklı çevrelerdeki farklı kültürleri tanıma isteği kültür turizminin gelişmesine neden olmuştur. Kültür turizmi, kültürel birikimin zengin ve özgün olduğu yerlerde gelişebilmektedir. İnsanın farklı kültürleri keşfetmek, tanımak ve görmek için turizm olayına katılmalarına kültür turizmi denilmektedir. Kültür turizmi, Gülcan (2010: 102) tarafından *“çağdaş ve geçmiş kültürlerle ait somut ve somut olmayan*

değerlerle ilgili olarak, onları görme, haklarında bilgi ve deneyim edinme amacıyla gerçekleşen ve bununla ilgili ürün ve hizmetlerin satın alınmasına bağlı olarak doğrudan ve dolaylı faaliyetlerden oluşan bir turizm olgusu” şeklinde tanımlanmaktadır. Kültür turizmi tarihi, sanatsal mekân ve anıtlar hakkında daha fazla şeyler keşfetmek ve öğrenmek amacıyla gerçekleştirilen seyahatleri kapsamaktadır (Jovicic, 2014: 609). Kültür turizmi kapsamına günlük yaşam, çalışma pratikleri, yerel kıyafetler, yerel mimari, el sanatları, tarih, tarihî mekânlar, dil, din, dinî mekânlar, gelenekler, boş zaman etkinlikleri, sanatın temel unsurlarını içeren çok çeşitli faaliyetler, galeriler, müzik, tiyatro, festival, fuar, özel etkinlikler, ulusal mutfaklar, yerel yemekler, yerel topluluklar ve mahalleler girmektedir (Hughes, 2002). Yerel halkın ekonomik kalkınmasında önemli bir araç olan kültür turizmi; turistlere bir bölgenin tarihi, sanatsal, arkeolojik eserleri ile etnik kökenini yerinde görebilme olanağı sağlamaktadır. Bununla birlikte yerel halkın folklor, tören, dans, ritüel, masal, el sanatları, yemek-içme kültürünü ve misafirperverlik gibi hayat tarzını doğal bir ortamda tanıma olanağı sunmaktadır (Anderson, 2015: 212). Günümüzdeki kültür turizmi anlayışı, üretim ve tüketim entegrasyonu ve tedarikçiler ile tüketiciler arasındaki bağlantıların artırılması üzerine odaklanmaktadır. Buradaki amaç pasif tüketim yerine proaktif bir yaklaşım sergileyerek, turistlerin aktif olarak kültürel etkinlikleri yaşamalarına olanak sağlamaktır (Jovicic, 2014: 605).

Turizm ve kültürel miras belirli bir varlık düzeyinde ortaya çıkan ilişki türüdür (McKercher vd., 2005). Tarih ve kültür turizmini, diğer turizm türlerinden ayıran en önemli fark; öğrenme fonksiyonlu olmasıdır (Çetin ve Gürgil, 2014:257). Kültürel değerler, turizm talebini oluşturmaktadır. Farklı kültürleri yerinde görebilme, onları tanıma isteği tarih boyunca insanları seyahate yönelten etmenler arasındadır (Kozak ve Bahçe, 2009: 145). Kültür turizmi ile ilgili ilk seyahatlere katılanlarda öğrenme fonksiyonunun ön planda olduğu görülmektedir. Bu katılımcılar çok para harcayan, iyi eğitilmiş ve yüksek statüdeki kişilerden oluşmaktaydı. Zamanla kültür turizmine toplumun farklı kesimlerinden de insanlar katılmışlardır. Böylece kültür turizmi, bir kitle turizmi niteliği kazanmıştır. Kültür turizminin kitle turizmi niteliği kazanarak farklı halk kitlelerine yayılması, kültür turizmi talebinde sürekli ve istikrarlı bir artış sağlamaktadır. Kültür turizmi talebindeki gelişmenin sürekliliği ve istikrarlı bir tablo sergilemesi gelecek adına umut vermektedir (Bachleitner ve Zins, 1999).

Bütün toplumların kültürü ve kültürel mirası kıymetlidir. Bununla birlikte bu kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği ayrı bir önem taşımaktadır (Samidi, 2001: 98). Kültür turizmi, küçük çaplı etkinliklerle çatışmaları önleyip, kültürel mirasın olabildiğince korunmasını amaçlamaktadır. Kültür turizmi ile insanların mevcut kültürünü geçmişten getirdikleri kültürleriyle harmanlanarak yaşaması kastedilmektedir (Kozak ve Bahçe, 2009: 146-148). Kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliğinin yanında kültür turizminin gelişmeye başladığı kırsal alanlarda yerel halkın kültürel dejenerasyonunun da önlenmesi gerekir. Zira kültür turizminin geliştiği bölgelerde zamanla paydaşların dejenerasyona

uğradıkları görülmektedir (Bachleitner ve Zins, 1999). Başarılı bir kültür turizmi anlayışı, hem yerel kültürel mirası hem de kültür turizminde yer alan paydaşları korumalıdır (McKercher vd., 2005).

Turist gittiği yerlerde oranın kültürünü tanımaya başladığı gibi kendi kültürünü de gittiği yerlere taşımaktadır. Bu nedenle kültür turizmi, turistler ile bölge halkı arasında karşılıklı etkileşim ve ilişki meydana getirmektedir (Kozak ve Bahçe, 2009: 145). Turistin gittiği ülkenin toplumsal yapısı ve kültürü kendisine nasıl davranılacağını belirleyen temel etmenlerdendir. Yerel halkın turistlere karşı tutumları olumlu olduğu ölçüde aralarındaki ilişkiler olumlu; turistlere karşı olumsuz tutum takınması oranında olumsuz bir nitelik olacaktır. Bu yüzden turistler ile yerel halk arasındaki ilişkide fayda ve doyum sağlayan ilişkiler desteklenmelidir. Kimi durumlarda turistlerle yerel halk arasında ilişkiye katılanların bir bölümüne veya tümüne zarar veren ilişkiler meydana gelmektedir. Bunlara engelleyici ilişkiler denmektedir. Böyle bir ilişki biçimi, turistlerle yerli halk arasındaki kaynaşmayı, onların birbirlerini anlamalarını ve birbiriyle bütünleşmelerini engellemektedir. Belirtilen nedenlerden dolayı turistlerle yerel halk arasında kaynaşmanın sağlanması ve hoşgörünün hâkim olması gerekir (Doğan, 2003).

2. Literatür Araştırması

Türkiye'nin farklı destinasyonları üzerine yapılmış kültür turizmi temalı araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmalar Türkiye'nin zengin kültür turizmi potansiyeline sahip olduğunu, ancak bu potansiyelin yeterince değerlendirilemediği noktasında birleşmektedir. Günel (2005), Mardin'in kültürel turizm potansiyeli üzerine yaptığı araştırmada; Mardin'in Hristiyanlık ve Türk-İslam kültürü açısından önemli bir kültür turizmi merkezi olduğunu ifade etmektedir. Mardin'de kültür turizminin sağlıklı gelişebilmesi için fiziksel, çevresel ve sosyo-kültürel planlamaya, ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtıma, iyi bir imaj ve marka ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. Uslu ve Kiper (2006), Ankara-Beypazarı'nda turizmin kültürel miras üzerindeki etkilerini inceledikleri araştırmada; Beypazarı'nda kültürel turizmin geliştirilmesi amacı ile yürütülen politika ve çabaların önemli sonuçlar verdiğini belirtmektedirler. Araştırmacılar, ilçeye gelen ziyaretçi sayısının 5 yılda %100 oranında arttığını, ilçede yok olmaya başlayan el sanatlarının yeniden canlandığını, yöresel ürünlerin üretiminin arttığını, el sanatları ve yerel gıda ürünlerinin üretim ve pazarlanması sonucu işsizliğin azaldığını, kadınların çalışan bir kesim olarak ekonomide söz sahibi olduklarını, turizmin geleneksel konut mimarisi ve kültürel peyzajın iyileşmesine katkıda bulunduğunu ortaya koymuşlardır. Tapur (2009), Konya'nın inanç ve kültür turizmi üzerine yaptığı araştırmada; Konya'nın inanç ve kültür turizmi açısından zengin bir potansiyele sahip olduğunu, ancak bu potansiyelin tanıtım ve turistik alt yapı eksikliğinden dolayı yeterince değerlendirilemediğini ortaya koymaktadır. Özdemir (2011), Safranbolu'nun kültürel mirası üzerine yaptığı araştırmada; Safranbolu'nun geleneksel evleri, çarşı ve tarihi yerleşkeleri ile Türk

ve dünya kültürel mirası açısından önemli olduğu vurgulanmaktadır. Araştırmaya göre, Safranbolu'da kültürel miras kaynaklarını korumaya yönelik restorasyon çalışmaları 1975'te başlamıştır. Ancak kültürel miras kaynaklarının kontrolsüz olarak otel, motel, pansiyon vb. turistik işletmelere dönüştürülmesinin bu yapıların orijinalliğinin kaybolmasına neden olduğunu, turizm geçmişi ve birikimi olmayan kişilerin turizm sektörüne girişimci olarak yönelmesinin ilçede kültür turizminin gelişmesi önünde engel teşkil ettiği ifade edilmektedir. Beyazıt vd., (2011), Güneydoğu Anadolu'daki geleneksel el sanatlarının bölge turizmine etkileri üzerine yaptıkları araştırmada; Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kültür turizmi ve el sanatları açısından önemli bir potansiyele sahip olduğu, özellikle halı ve kilimlerin ayrı bir yerinin olduğu belirtilmektedir. Ancak bölgesel kalkınmada turizmden yeterince faydalanılmadığı, geleneksel el sanatlarının ustaların çırak bulamamasından ve el sanatlarına yönelik ilgisizlikten dolayı tehlike altında olduğu ve bu el sanatlarını yaşatacak yeni projelere ihtiyaç duyulduğu ortaya konulmuştur. Eyigün ve Oral (2013), Ahlat'ın sosyo-kültürel önemi ve Ahlat halkının turizm algısı üzerine yaptıkları araştırmada; Ahlat'ın önemli bir kültür turizm merkezi olduğunu vurgulanmaktadır. Yetersiz tanıtım ve ulaşım problemlerinden dolayı kültür turizmi talebinin yeterince geliştirilemediği, Ahlat halkının %88'inin Ahlat'ın kültür ve tarihi potansiyelinin farkında olmasına rağmen kültür turizminin gelişmesi noktasında ikilem içinde oldukları, halkın %50'sinin turizmin ilçenin manevi değerlerine zarar vereceğine ve kendilerine ait bir arazi veya evde turizm işletmeciliği yapılmasına karşı çıktıkları tespit edilmiştir. Uygur vd., (2015), Muğla-Milas'ın kültürel turizm potansiyeli üzerine yaptıkları araştırmada; Milas'ın Karia döneminden Osmanlı dönemine kadar çok sayıda somut ve soyut kültürel değerlere sahip olduğu, ilçede yıllardır bölgeye özgü bir kültürün devam ettiği belirtilmektedir. Araştırmacılar Milas-Bodrum Havaalanı'nın ilçede bulunmasının ulaşım açısından büyük bir avantaj olmasına rağmen, Milas'ın kültür turizminden yeterince yararlanmadığını, en büyük sorununun kültür turizmi potansiyelinin çekici hale getirilememesi sorunu olduğunu, Milas'taki tanıtım ve pazarlama çabalarının yetersiz olduğunu tespit etmişlerdir.

3. Ahlat

Tarihin, kültürün, geleneğin beşiği olan ve Anadolu'nun fethinde önemli yer tutan Ahlat, Van Gölü'nün kuzeybatısında Bitlis ili sınırları içinde yer almaktadır. Ortaçağın en büyük üç İslam şehrinden birisi olan Ahlat, zengin ve önemli kültür varlıklarına ev sahipliği yapmaktadır. Burayı diğer Ortaçağ İslam şehirlerinden ayıran en önemli özellik, ona nam veren tarihi mezarlıklardır (Karahana ve Bak, 2015: 24-25). Ahlat, Selçuklu döneminde kalma tarihî mezar taşları ile Türk tarihi ve kültürü açısından ön plana çıkmaktadır. Ayrıca ilçede Selçuklu dönemine ait lahit mezar özelliği taşıyan kümbet mezarlar bulunmaktadır. Bu kümbet mezarlar Ahlat'a özgü taş işçiliğinin önemli örneklerini sergilemektedir (Doğru vd., 2015: 18). Türkiye'nin kültürel zenginlikleri açısından önemli bir yere sahip olan Ahlat, özellikle Selçuklu Türk kültürü

açısından çok sayıda kültür ve sanat abidelerini günümüze taşımaktadır. Bu değerler 7 başlık halinde ele alınmıştır.

Mezarlıklar; Mezar taşları tarihin ve sanatın tanıklarındır. Türkler eskiden beri mezar taşı geleneğine önem vermişlerdir. Orta Asya'dan itibaren Türklerin karakteristik kültür özelliklerinden birisi de taş balbal ve insan biçimindeki heykellerdir. Bu gelenek 6. yüzyıldan beri Türklerin kült merkezi ve kurganlarında görülmektedir. 11. yüzyılın başlarından itibaren Anadolu'ya göç eden Türkmen boy ve budunları bu özgün geleneği beraberinde getirmişlerdir (Belli, 2013: 56). Türklerin İslam dinini kabul etmesiyle beraber taş heykel ve balbal geleneğinin değişime uğrayarak yerini mezar taşlarındaki şahide ve sandukçalara bıraktığı düşünülmektedir. Ahlat'ta 6 adet tarihi mezarlık bulunmaktadır. Bunlar; Ahlat Selçuklu Mezarlığı/Ahlat Meydan Mezarlığı, Tahtı Süleyman Mezarlığı, Kırklar Mezarlığı, Merkez/Erkizan Mezarlığı, Harabeşehir Mezarlığı ve Kale Mezarlığı'dır. Bu mezarlıklar içinden en önemlisi Ahlat Selçuklu Mezarlığı/Ahlat Meydan Mezarlığıdır. Ahlat Selçuklu Mezarlığı/Ahlat Meydan Mezarlığı; Ahlat'ın İki kubbe ve Harabeşehir mahalleleri arasındaki düzlükte yer almaktadır. Bu mezarlık (Resim 1) 210.000m² alanı ile Türkiye'nin en büyük tarihi İslam mezarlığıdır (Karahana ve Bak, 2015: 25).



Resim 1: Ahlat Selçuklu Mezarlığı

Selçuklu Mezarlığında sandukçalı, sandukçasız, şahideli ve şahidesiz mezarların yanında ayrıca Orta Asya Türk mezar tiplerinden olan "akıt" olarak tabir edilen oda tarzı yer altı mezarları da bulunmaktadır (Bitlis İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2017). Türkler oda tarzı yer altı mezarları sürekli yaşanılacak bir yerleşim yeri gibi düzenlemekteydiler (Belli, 2013: 59). Bu tarz mezarlar genellikle aile mezarlığı olarak tasarlanmış olup, iç içe 2-3 odadan oluşmakta ve içeriden değişik tonozlarla, dışarıdan ise düz şekilde örülmüştür (Ahlat Kaymakamlığı, 2017). Selçuklu Mezarlığı, şahide ve sandukçalarının ebat ve süslemeleri ile de dikkat çekmektedir. Şahide ve sandukçaların büyüklük ve süslemeleri mezarda yatan kişilerin sosyal statüleriyle doğru orantılı olarak düzenlenmiştir. Mezar taşlarındaki kitabeler incelendiğinde (Resim 2), kabirde yatan kişiye ait kimlik bilgileri, ölüm sebebi, cinsiyet, meslek, ölüm tarihi, dua, yakarış, Kuran'dan bazı ayetler, hadisi şerifler, kabri yapan sanatkar ve Farsça şiirler görülebilmektedir (Karahana ve Bak, 2015: 24-25).



Resim 2:Ahlat'taki mezar taşlarındaki süsleme örnekleri

Kümbet ve Türbeler; Orta Asya Türk kültüründe korgan, kurgan olarak tabir edilen anıt mezar geleneği Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle türbe ve kümbet adı verilen iki değişik mimari formu ile devam etmiştir (Bingöl, 2013:134). Ahlat'taki kümbetler, Türklerin göçebe kültüründe önemli bir yer tutan çadıra benzetilerek inşa edilmiştir (Resim 3). İlçedeki kümbetler Emir Ali Kümbeti hariç iki katlı inşa edilmiştir. Alt kat mezar odası olarak üst katın ise dua ve ibadet amaçlı tasarlandığı görülmektedir. Bütün kümbetlerin mezar odalarının kapıları doğu yönündedir. Bunun temel nedeni, doğu yönünün aydınlığı ve ferahlığı ifade etmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir (Ahlat Kaymakamlığı, 2017).





Resim 3:Ahlat'taki kümbet örnekleri.

Ortaçağda Kubbet-ül İslam (İslamiyetin kubbeleri) olarak nitelendirilen üç büyük İslam şehrinde birisi olan Ahlat'ta, Ahlat taşı ile yapılan Selçuklu, İlhanlı, Karakoyunlu ve Akkoyunlu dönemlerine ait 14 adet kümbet bulunmaktadır. Bu özelliği ile Ahlat Anadolu'da en fazla kümbetin olduğu yer konumundadır (TRT haber, 2017). İlçedeki başlıca kümbet ve türbeler; Alimoğlu Hırşım Kümbeti, Bugatay Aka Şirin Hatun Kümbeti, Emir Bayındır Kümbeti, Erzen Hatun Kümbeti, Hasan Padişah Kümbeti, Hüseyin Timur-Esen Kümbeti, Keşiş Kümbeti, Mirza Bey Kümbeti, Usta Şakir/Ulu Kümbet, Anonim Kümbet-1 (Üst katı yıkık durumdadır), Anonim Kümbet-2 (Üst katı bulunmamaktadır), Abdurrahman Gazi Türbesi, Dede Maksut Türbesi, Emir Ali Türbesi ve Şeyh Necmeddin Türbesi'dir. Bu kümbet ve türbelerin tamamı ilçe merkezinde olup İki kubbe Mahallesi ile Tahtı Süleyman Mahallesinde bulunmaktadır.

Cami ve Mescidler; Ahlat'ta Büyük Selçuklu ve Osmanlı döneminden kalma 2 tanesi ayakta, birisi yıkık durumda olmak üzere 3 adet tarihi cami ve 1 tarihi mescid bulunmaktadır. Bu yapıların tamamı Ahlat taşından yapılmıştır. İskender Paşa Cami, Kadı Mahmut Cami ve Bayındır Mescidi günümüzde de ibadete açıktır. Ancak tarihi Ulu Cami'nin katıntıları bulunmaktadır.

Ahlat Mağara Evleri; Ahlat'ın Harabeşehir, Sultan Seyit Dereleri, Kırklar Vadisi, Madavans Deresi, Yuvadama Köyü, Gaban Deresi Vadisi ve Harabe Hulik Köyü yakınındaki yerleşim merkezinde, depo veya cephane amaçlı kullanıldığı düşünülen çok sayıda mağara bulunmaktadır. Bu mağaraların Neolitik Çağdan günümüze kaldığı düşünülmektedir. Yapay olarak oyularak yapılan bu mağaralar, tek veya iki katlıdır. Bazıları ise galeri tarzı olup uzanmaktadır (Ahlat Kaymakamlığı, 2017).

Köprüler; Ahlat'ta tarihi iki adet köprü bulunmaktadır. Bunlar, Harabeşehir'de Kanga Çayı üzerinde bulunan ve halk tarafından Harabeşehir Köprüsü olarak bilinen Bayındır Köprüsü ile Ahlat-Tatvan yolu güzergahında Tahtı Süleyman Çayı üzerindeki Tahtı Süleyman Köprüsü'dür. Her iki köprü'nün de kitabesi olmadığından hangi dönemde kimler tarafından yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Her iki köprü'nün de kemer kısmı birbirine benzemektedir.

Bayındır Köprüsü'nün 13. yüzyılda, Tahtı Süleyman Köprüsü'nün de 15. yüzyılda yapıldığı düşünülmektedir (Öztürk, 2013: 144-145).

Ahlat Bastonu; İlçede oyma, kakma ve kemik işleme teknikleri kullanılarak yapılan baston yapım geleneği devam etmektedir. Baston yapımında genellikle yörede yetişen ceviz ağacı tercih edilmektedir. Bunun temel nedeni ceviz ağacının sağlamlığı, kolay işlenebilecek yumuşak bir yapıya sahip olması ve doğal rengidir. Baston yapımında ceviz ağacının yanı sıra kemik, manda, sığır ve koç boynuzları da kullanılmaktadır. Estetik ve şıklığın ön planda olduğu Ahlat bastonunun en belirgin özelliğini, gövdesinde bulunan süsleme ve motifler oluşturmaktadır. Ahlat bastonundaki süsleme ve motiflerin tamamen Türk ve İslam kültürünü yansıttığı görülmektedir. Bu süsleme ve motifler, Ahlat taş işçiliğinde kullanılan süsleme ve motifler ile de paralellik göstermektedir. Bastonların gövde kısmında genellikle yöresel süsleme ve motifler ile Selçuklu motifleri bulunmaktadır. Bastonların baş kısmında ise kartal, şahin, kurt, at, güvercin, arı, balık vb. hayvanların baş kısımlarını temsil eden figürler dikkat çekmektedir. Ahlat bastonunda çeşitliliği artırmak adına yeni tasarım ve modellere de rastlanılmaktadır. Son zamanlarda Selçuklu dönemine özgü olan tezhip sanatının baston süslemelerinde kullanıldığı görülmektedir.

Ahlat Müzesi; Müzede ilk tunç çağı, geç demir çağı, Urartu, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı döneminden kalma arkeolojik ve etnografik eserler sergilenmektedir. Sergilenen başlıca eserler arasında günlük hayatta kullanılan eşyalar (küp, kap, kepçe, matara, kandil, pipo, kemer, elbise iğneleri), süs eşyaları (saç tokaları, çift ejderha başlı bilezikler, takılar, koku kapları), savaş aletleri (kılıç, kama, bıçak), çeşitli dönemlere ait sikkeler, mezar buluntuları ve seramikler yer almaktadır.

Ahlat'taki diğer önemli kültür varlıkları arasında Budist Mabedi, Çifte Hamam, Harabeşehir/Selçuklu Hamamı, İskender Paşa Hamamı, Dinhavur Çeşmesi ve Ahlat Sahil Kalesi sayılabilir.

4. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu araştırma ile ortaçağın en önemli İslam şehirlerinden ve Selçuklu kültür merkezi olan Ahlat'ın kültürel turizm potansiyelinin ortaya konulması, tanıtılması, toplumda söz konusu kültürel mirası yaşatacak ve sahip çıkacak bilincin oluşturulmasına katkıda bulunulması amaçlanmaktadır. Ayrıca Ahlat'ın kültür ve turizm potansiyelinin koruma-kullanma dengesi içinde, dejenere edilmeden kontrollü olarak turistik amaçlı değerlendirilip yaşatılması da araştırmanın amaçları arasındadır.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 31) olarak tanımlanmaktadır. Araştırma verileri, veriye ilk elden ve kısa

sürede ulaşabilmek amacıyla, gözlem ve yapılandırılmış görüşme yöntemi ile elde edilmiştir. Yapılandırılmış görüşmenin en önemli avantajı görüşme yapılan katılımcılar arasındaki paralelliği ve farklılığı belirleyerek buna göre karşılaştırmalar yapmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 120). Bu amaç çerçevesinde Ahlat'ın kültürel turizm değerleri yerinde incelenerek gözlemlenmiş, bazıları araştırmacı tarafından fotoğraflanmıştır. Daha kaliteli fotoğraflara ulaşmak için ilçedeki amatör fotoğrafçıların albümlerinden de faydalanılmıştır. Ayrıca Ahlat'ın kültür turizmi potansiyeli konusunda fikir beyan edebileceği düşünülen başta ilçe kaymakamı, belediye başkanı ve müze müdürü olmak üzere, 5'i akademisyen, 3'ü el sanatları ustası, 4'ü kamu kurum temsilcisi ve 25'i yerel halk olmak üzere toplam 40 kişi ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler 2017 yılı Haziran ve Temmuz aylarında gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde aşağıdaki araştırma soruları sorulmuştur.

- 1-Ahlat'ın kültür turizmi potansiyelini nasıl görüyorsunuz?
- 2- Ahlat'ın kültür turizmi potansiyelinin tanıtılması için neler yapılmaktadır?
- 3-Ahlat'ın kültür turizmi potansiyelinin tanıtılması için neler yapılabilir?

Görüşmelerde araştırma sorularına verilen cevaplar araştırmacı tarafından titizlikle not alınmıştır. Gözlem ve görüşmelerden elde edilen veriler sistematik bir şekilde betimsel analize tabi tutulmuştur. Verilerin raporlaştırılmasında gözlemlerin yanı sıra katılımcıların görüşlerinden de doğrudan alıntılar yapılmıştır.

5. Bulgular

Araştırmada Ahlat'ın, Orta Asya Türk kültürü ile Anadolu Türk kültürü arasında bir köprü niteliğinde olduğu, özellikle Selçuklu kültürü açısından bir açık hava müzesi niteliğinde olduğu, çok sayıda Selçuklu kültür ve sanat abidelerini günümüze taşıdığı tespit edilmiştir. Araştırmaya dâhil olan katılımcıların tamamı Ahlat'ın, kültür turizmi zenginlikleri açısından Türkiye'de önemli ve ayırt edici bir yere sahip olduğunu ifade etmektedirler. 40 katılımcıdan 38'i (%95) Ahlat'ın en önemli kültür değerlerinin tarihi mezarlıklar ile kümbet olduğunu, 32'si (%80) ise en önemli kültür değerlerinin tarihi mezarlıklar, kümbetler ve Ahlat Bastonu olduğu konusunda ortak fikir beyan etmişlerdir. Araştırmaya genel olarak bakıldığında başta Selçuklu Mezarlığı, kümbetler ve Ahlat Bastonu olmak üzere 3 adet tarihî cami, 1 adet mescid, 2 adet köprü, Ahlat mağara evleri ve Ahlat Müzesi'nin Ahlat'ın en önemli kültürel değerleri arasında olduğu söylenebilir. Gözlemlerden ve katılımcılardan elde edilen yanıtlardan; Ahlat'ın zengin ve önemli kültürel değerleriyle geçmişe ışık tuttuğu, bu değerlerin her birinin yazılı bir kitap gibi olduğu, özellikle mezar taşlarının konuşan birer tarihî belge niteliğinde olduğu, mezar taşlarındaki her şekil, sembol veya objenin farklı birer mesaj verdiği anlaşılmaktadır. Konu ile ilgili bazı katılımcıların görüşlerine yer verilmiştir.

21 numaralı katılımcı: “... Ahlat kadim şehir, Ahlat ata yurdu Ahlat. Ahlat demek tarih demektir, Ahlat demek ata yurdu Orta Asya demektir. Zira Ahlat Orta Asya Türk kültürü ile Anadolu Türk kültürü arasında bir köprü niteliğindedir. Ahlat'ta geçmiş kültürümüzün izlerini bulabilmek mümkündür...”

3 numaralı katılımcı: “...Geçmişimizde ilimin, tarihin, kültürün, sanatın ve siyasetin merkezi olmuş olan Ahlat iyi yazılmış bir kitap gibidir. Onu doğru okumak ve anlamaya çalışmak gerekir...”

17 numaralı katılımcı: “ ...Kubbet-ül İslam unvanına sahip üç şehirden biri olan Ahlat kültürel bir açık hava müzesi gibidir. İhtişam ve sadelik iç içedir. Ahlat'taki her bir mezar taşında, her kümbette saklı bir tarih ve sanatın inceliklerini gösteren bir tecrübeyi görmek mümkündür...”

34 numaralı katılımcı: “...Bütün medeniyetler kurdukları şehirlerde, mimarilerinde, kentsel tasarımlarında, inşa ettikleri tarihî eserlerinde kendilerine özgü izler bırakmaktadırlar. Ahlat'taki kültürel mirasa bakıldığında mezar taşlarındaki, kümbetlerdeki, türbelerdeki, Ahlat bastonundaki süslemelerde, nakışlarda, motiflerde Selçuklu Devleti'nin tüm kudretini ve izlerini görebilmek mümkündür...”

25 numaralı katılımcı: “... Tarihi ve kültürel değerleri ile dünyanın en değerli kentlerinden biri olan Ahlat, Anadolu kapılarını Türklere açan Malazgirt Savaşı'nın stratejilerinin belirlendiği yerdir. Muhteşem bir coğrafya, olağanüstü bir yer, muazzam bir tarihi birikim...”

Katılımcıların görüşlerinden yola çıkarak Ahlat halkının, Ahlat'ın kültür turizmi potansiyelinin farkında olduğu söylenebilir. Ancak Ahlat'ın kültür turizmi potansiyelinin farkında olmanın yeterli olmadığı düşünülmektedir. Bu potansiyelin korunması ve yaşatılması gerekir. Araştırmada, Selçuklu Mezarlığı ve diğer tarihi mezarlıkların bazı yerlerinde mezar taşlarının yıkıldığı, tahrip olduğu, mezar taşlarının üzerindeki bazı yazıların okunamadığı, bazı çizimlerin aşındığı tespit edilmiştir. Ayrıca kümbetlerde de bazı deformasyonlar tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra bu tarihi eserlerin bulunduğu bölgelerde düzenli bir alt yapı ve çevre planlamasının olmadığı gözlenmektedir. Öncelikle tarihî eserlerin yok olma tehlikesi önlenmeli, tarihî eserlerin olduğu bölgelerde alt yapı ve çevre planlamasının yapılması gerekir. Daha sonra yerel halka, kültürel değerlerin korunması ve yaşatılması için bilinçlendirme eğitimi verilebilir.

Tarihî ve kadim şehirlerin en önemli özelliği, temel özelliklerini kaybetmeden yeniliğe açık olmalarıdır. Yenilik uğruna bir şehri şehir yapan temel doku feda edilmemelidir. Ahlat'ın geleneksel mimari yapısı, Ahlat taşından yapılan 1, 2 veya 3 katlı bahçeli evlerden oluşmaktadır. Bu evlerin, ilçenin tarihi ve kültürel dokusu ile uyumlu olduğu söylenebilir. Son yıllarda ilçenin tarihi ve kültürel dokusuyla uyumlu olmayan 8-10 katlı binaların inşa edildiği gözlemlenmiştir. Geleneksel mimariyle uyumlu olmayan çok katlı binaların Ahlat'ın kültürel dokusuna zarar verdiği düşünülmektedir. Buradan hareketle

kültür turizmi yapılacak destinasyonlarda tarihi ve kültürel dokuyu bozmadan geleneksel mimariyle uyumlu yapılaşmaya gidilmesinin gerektiği, mevcut olan yapıların ise restore edilmesi önerilebilir.

Araştırmada, Ahlat'ın daha çok kamu bürokrasisi aracılığıyla tanıtılmaya çalışıldığı görülmektedir. Son yıllarda özellikle Ahlat Kaymakamlığı ve belediyesinin Ahlat'ın bir turizm kenti olabilmesi adına önemli çalışmalar başlattığı, yurt içinde yoğun tanıtım faaliyetlerinde bulunduğu, ancak yurt dışına yönelik tanıtım faaliyetlerinin yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Bunun yanında Ahlat halkının da bireysel web sayfalarından ve sosyal medya hesaplarından ilçenin tanıtımına sınırlı düzeyde katkıda buldukları tespit edilmiştir. Ahlat'a yönelik tanıtım faaliyetlerine Kültür ve Turizm Bakanlığı, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı ve Bitlis Valiliği de katkı sağlayabilir. Ayrıca film ve dizi yapımcıları ilçeye davet edilerek tarihi ve kültürel temalı senaryoların çekimleri Ahlat'ta yapılabilir. Zira Ahlat'ın film ve dizi çekimlerinin yapılabileceği tarihi ve kültürel bir platform alanı olduğu söylenebilir. Konu ile ilgili bazı katılımcıların görüşlerine yer verilmiştir.

1 nolu katılımcı: “... Türk tarihinde yeri ve önemi çok büyük olan Ahlat, yeterince bilinmiyor. Ahlat'ı tanıtmak için yoğun olarak çalışıyoruz. Ahlat'ın tarihi ve kültürel misyonunu anlatan kısa tanıtım filmleri hazırlattık. Radyo Televizyon Üst Kurulu'ndan onay alınarak kamu spotu şeklinde Ahlat'ın tanıtım filmini yayınlattık. Ayrıca Ankara Vilayetler Evi'nde düzenlenen tanıtım kokteylinde siyaset, sanat ve medya dünyasından birçok katılımcının iştirak ettiği kokteylde tertip ettik. Ahlat'ın tanıtımına yönelik Türkçe ve İngilizce dillerinde yayınlanan Anadolu'nun Orhun Abideleri Ahlat Mezar Taşları ile Taşa Bezenen Çadrlar Ahlat Kümbetleri adlı iki prestij kitap hazırladık. Bu kitapların ülkemizdeki ve dünyadaki önemli kütüphanelerine göndereceğiz. Yoğun ve etkili diplomasi çabalarımız sonucu Emir Bayındır Kümbeti ile Selçuklu Mezarlığı minyatürleri İstanbul Miniaturk 1. alanında sergilenmeye başlandı...”

3 nolu katılımcı: “...Ahlat'ın tanıtımı ve kültürel mirasının korunması için devlet büyüklerimiz de çaba sarf ediyor. 11. Cumhurbaşkanımız sayın Abdullah Gül döneminde Ahlat ve yakın çevresi “Kuzey Van Gölü Selçuklu Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi” olarak ilan edilmiştir. 2023 Türkiye Turizm Stratejisi'nde de Ahlat'ın tarihi ve kültürel turizm potansiyelinden ve kültür turizminin geliştirilmesinden bahsedilmektedir. Bu ve benzeri üst düzey adımlar Ahlat'ın geleceği adına bizleri mutlu etmektedir...”

38 nolu katılımcı: “...Ahlat'taki kültürel miras UNESCO tarafından geçici kültürel miras listesine alınmıştır. Bu adım olumlu bir gelişmedir. Ancak ülkemizdeki tarihî ve kültürel mirasın korunması ve tanıtılmasını UNESCO gibi uluslararası kuruluşlardan beklemek bana pek yeterli gelmiyor. Biz kendi kültürel mirasımızı koruyup tanıtmaktan aciz miyiz? Öncelikle bizler, vatandaş olarak üzerimize düşen görevi yapmalıyız. En azından kendi kişisel web sitelerimizden Ahlat'ın tanıtımına,

buradaki kültürel mirasın korunmasına ve halkın bilinçlendirilmesine katkıda bulunabiliriz ...”

25 nolu katılımcı: “...Sağ olsun son yıllarda kaymakamımız ve belediye başkanımızın Ahlat’ın tanıtımı, kültürel mirasın korunması ve yaşatılması için yoğun çaba içinde olduklarını görüyoruz. Ahlat’ın tanıtılması, kültürel mirasın korunması ve yaşatılması sadece kaymakamımız ve belediye başkanımızın görevi değildir, tüm Ahlat halkı bu görevi üstlenmelidir. Ben kendi çabalarım ile Ahlat’ı tanıtmak için sosyal medya hesaplarımı kullanıyorum. Benim katkım bir yere kadar. Ahlat’ta olan ve başka illerde yaşayan bütün Ahlatlılar olarak kutsal şehir Ahlat’ı tanıtım gayreti içinde olmalıyız ...”

17 nolu katılımcı: “...Ahlat’ta film ve dizi yapımcıları davet edilerek, film ve dizi çekimleri yapılabilir. Bu da tanıtım için etkili bir yöntem olabilir...”

9 nolu katılımcı ise: “...Kültür turizminin Ahlat’ta yapılabilmesi için tanıtım elbette gereklidir. Ancak tanıtım faaliyetlerinin tek başına yeterli olmadığını düşünüyorum. Öncelikle kültürel mirasın kontrollü kullanımı, korunması ve yaşatılması gerekir. Bilinçli bir şekilde yerel kültürel mirasın planlamasının yapılması, fiziksel ve çevresel alt ve üst yapının oluşturulmasının akabinde kültür turizmi daha sağlıklı koşullarda yapılabilir...”

6. Sonuç ve Öneriler

Günümüz turizm anlayışı deniz-kum-güneş anlayışının yanında alternatif turizm türlerinin geliştirilmesini de öngörmektedir. Önümüzdeki yıllarda sanat, tarih ve kültürel etkinlikleri kapsayan yerel kültürel mirasa yönelik turizm türlerinin gelişeceği öngörülmektedir. Türkiye tarihî geçmişi ve kültürel zenginliği ile adeta medeniyetler beşiği niteliğinde olup, kültür turizmi türlerinin geliştirilebileceği bir konumdadır. Ancak Türkiye’deki birçok bölgede yerel kültürel mirasın sosyo-kültürel planlamasının olmaması, fiziksel ve çevresel alt yapı eksikliği, tanıtım faaliyetlerinin yetersizliği, kontrolsüz kullanım gibi sorunlardan dolayı kültür turizmi faaliyetlerinin yeterince yapılamadığını araştırmalar ortaya koymaktadır (Günel, 2005; Tapur, 2009; Özdemir, 2011 Beyazıt vd., 2011; Eyigün ve Oral, 2013; Uygur vd., 2015). Bu araştırmada Ahlat’ta kültür turizminin gelişmesi için genellikle tanıtım faaliyetlerine ağırlık verildiği tespit edilmiştir. Ancak kültürel varlıkların sosyo-kültürel planlamasına, fiziksel ve çevresel alt yapı planlamasına ve yöre halkının bilinçlendirilmesine yönelik yeterince çalışma yapılamadığı anlaşılmaktadır. Bir destinasyona yönelik yeterli düzeyde turizm talebinin oluşabilmesinde destinasyon içi ve destinasyon dışı faktörler de etkili olmaktadır. Destinasyona yönelik güvenlik, ulaşım, konaklama, yeme-içme, alışveriş imkanları gibi tüm koşullar iyileştirilmeden turizm talebinin artması beklenemez. Bu durumda göz önünde bulundurulması gerekir.

Araştırma, Ahlat’ın Türk kültür ve sanatını günümüze taşıyan en önemli merkezlerin biri olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların tamamı ilçenin kültür turizmi potansiyeli açısından Türkiye’de önemli ve ayırt edici bir yere sahip

olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun temel nedeninin Ahlat'ta bulunan Selçuklu kültürel mirasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Türklerin sosyo-kültürel özelliklerini yansıtan Ahlat'ın, Orta Asya Türk kültürü ile Anadolu Türk kültürü arasında bir köprü görevi üstlenen bir açık hava müzesi niteliğinde olduğu söylenebilir. Katılımcılardan %95'i Ahlat'ın en önemli kültürel değerlerinin tarihî mezarlıklar ile kümbet olduğunu, %80'ni Ahlat'ın en önemli kültürel değerlerinin tarihî mezarlıklar, kümbetler ve Ahlat bastonu olduğu yönünde ortak fikir beyan etmişlerdir. Söz konusu tarihi eserler dönemin kültür, sanat, teknik ve dekoratif özelliklerine ilişkin önemli bilgi kaynağı oluşturmakla birlikte aynı zamanda yaşayan tarihî belgeler olarak da işlev görmektedirler.

Ahlat'ta bulunan Selçuklu ve diğer medeniyetlere ait kültürel mirasın, turizm talebini oluşturabilecek potansiyelde olduğunu söylemek mümkündür. Ancak Anadolu kapılarının Türklere açılmasında önemli yer tutan Ahlat'ın kültür turizmine kazandırılması kadar, kültürel mirasın bilinçli ve kontrollü bir şekilde korunması ve sürdürülebilirliği ayrı bir önem arz etmektedir. Özdemir (2011), kültürel miras kaynaklarının kontrolsüz ve bilinçsiz kullanımının kültür turizminin gelişimini ve sürdürülebilirliğini tehdit ettiğini vurgulamaktadır. Araştırmada, Selçuklu Mezarlığı ve diğer tarihi mezarlıkların bazı yerlerinde mezar taşlarının yıkıldığı, tahrip olduğu, mezar taşlarının üzerindeki bazı yazıların okunamadığı ve bazı çizimlerin aşındığı tespit edilmiştir. Ayrıca kümbetlerde de bazı deformasyonlar tespit edilmiştir. Bu bağlamda öncelikle Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan gerekli izinlerin alınarak restorasyon, konservasyon ve çevre düzenlemesi çalışmalarına öncelik verilmesinin gerektiği düşünülmektedir. Son yıllarda ilçenin tarihî ve kültürel dokusuyla uyumlu olmayan çok katlı binaların inşa edildiği gözlemlenmiştir. Geleneksel mimariyle uyumlu olmayan çok katlı binaların Ahlat'ın kültürel dokusuna zarar verdiği düşünülmektedir. Bu betonlaşmanın önüne geçilerek geleneksel mimariye uyumlu yapılaşma teşvik edilmelidir.

Türkiye'de olduğu gibi Ahlat'ta da tanıtım faaliyetleri genellikle kamu bürokrasisi aracılığıyla yürütülmektedir. Kamu bürokrasisinin yanında özel sektör ve yerel halkın da tanıtım faaliyetlerine katılması gerekir. Uzun vadeli tanıtım politikaları ve stratejileri ile kültür ve turizmin birlikte ele alınarak pazarlanması gerekir. Kültür turizminin gelişmesi adına tanıtım önemli bir yer tutmaktadır. Bu konuda geleneksel tanıtım araçları ile birlikte internetin de etkili kullanılması gerekmektedir. Zira internet aracılığıyla düşük maliyetli ve çok faydalı tanıtım yapılabilmektedir (Çakır ve Yalçın, 2012). Ahlat'ta kültürel varlıkların korunması, sürdürülebilirliği ve kültür turizmin geliştirilmesi amacı ile ulusal ve uluslararası platformda kamu bürokrasisi tarafından üç önemli adım atılmıştır. Bunlardan birincisi; Ahlat ve yakın çevresindeki Selçuklu tarihi ve kültürel mirasının korunması amacı ile Bitlis'in Ahlat, Adilcevaz, Tatvan; Muş'un Malazgirt ve Van'ın Erciş ilçelerini kapsayan coğrafi alan Bakanlar Kurulunun 26/8/2011 tarihli ve 2011/2205 sayılı Kararnamesi ile "Kuzey Van Gölü Selçuklu Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi" olarak tespit ve ilan olunmuştur (Resmi Gazete,

2011). Bu karar ile Ahlat ve yakın çevresindeki tarihi ve kültürel mirasın korunup geliştirilmesi temelinde sosyo-kültürel ve fiziksel gelişmenin sağlanması amaçlanmaktadır. Söz konusu proje cumhurbaşkanlığının himayesinde, bakanlıklar arası bir komite tarafından Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Sekreteryası aracılığıyla yürütülecektir. Proje sonucunda Van ve Bitlis illerini kapsayan bölgede kültürel ve tarihi öğeler esas alınarak kültür ve turizmin gelişmesi hedeflenmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2017). İkincisi; Ahlat 25.02.2000 tarihinde UNESCO tarafından dünya geçici kültürel miras listesine dahil edilmiştir (UNESCO, 2017). Atılan bu adım yöredeki Selçuklu kültürel mirasının korunması adına olumlu bir gelişme olarak düşünülmektedir. Üçüncüsü; Türkiye Turizm Stratejisi 2023 hedefleri arasında, Van ve Bitlis illerini kapsayan bölgede kültürel ve tarihsel öğeler esas alınarak, bölgedeki şehirlerde kültür turizminin geliştirilmesi, bununla birlikte bölgedeki kıyı ve kış turizminin geliştirilmesi ile birlikte Van Gölü ve çevresi ulusal ve uluslararası ölçekte kültürel varış noktası olarak öne çıkartılması bulunmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

Son yıllarda Ahlat kaymakamlığı ve belediyesinin yurt içinde, bölgesel ve yerel düzeyde yoğun tanıtım faaliyetleri yaptığı görülmektedir. Bu faaliyetler arasında kısa film gösterileri, turizm fuarlarına katılımlar, Uluslararası Ahlat-Avrasya Bilim Kültür ve Sanat Sempozyumu'nun Ahlat'ta düzenlenmesi, kitaplar, broşürler, web sayfaları ve Emir Bayındır Kümbeti ile Selçuklu Mezarlığı minyatürlerinin İstanbul Miniaturk 1. alanında sergilenmeye başlanması dikkat çekmektedir. Ayrıca Ahlat halkının da tanıtım faaliyetlerine gönüllü olarak katılım bireysel web sayfalarından ve sosyal medya hesaplarından Ahlat'ın tanıtımına katkıda buldukları görülmektedir. Kamu bürokrasisi ve yerel halkın Ahlat'ın kültürel varlıklarının bilincinde olması, kültür turizminin geleceği adına umut vermektedir. Ancak kamu bürokrasisi ile yerel halkın el ele vererek koordinasyon ve işbirliği içinde ortak hareket etmeleri daha etkili sonuçlar verebilir.

Bu araştırma Ahlat'ın kültürel turizm potansiyeline dikkat çekmek amacıyla ele alınan ilk araştırmalardan biri olması cihetiyle önem arz etmektedir. Bu yönü ile bundan sonraki araştırmalara kaynak oluşturabilecek niteliktedir. Bundan sonraki araştırmalar, Ahlat'ın kıyı turizmi, kış turizmi, gastronomi turizmi, ilçede turizminin gelişebilmesi için nelerin yapılması gerektiği vb. konular üzerine yapılabilir.

Kaynakça

- Ahlat Kaymakamlığı, 16 Ocak 2017 tarihinde, <http://www.ahlat.gov.tr/ekitap/Default.html> adresinden alınmıştır.
- Anderson, W. (2015). Culturel tourism and poverty alleviation in rural Kilimanjaro, Tanzania. *Journal of Tourismans Culturel Change*, 13(3), 208-224. DOI: 10.1080/14766825.214935387.
- Bachleitner, R. ve Zins, A. H. (1999). Cultural tourism in rural communities: Theresidents' perspective. *Journal of Business Research*, 44(3), 199-209.

- Bayazıt, M., Ceylan, U. ve Saylan, U. (2012). Geleneksel el sanatlarının bölge turizmine etkisi: Güneydoğu Anadolu Bölgesi. *Journal of Life Sciences*, 1(1), 899-908.
- Belli, O. (2013). Türk kültüründe taş balbal ve insan biçimli heykeller. *I. Ahlat-Avrasya bilim, kültür ve sanat sempozyumu bildirileri kitabı* içinde (ss.56-78). I. Ahlat-Avrasya Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu, Ahlat-Bitlis.
- Bingöl, Y. (2013). İshak Paşa türbesinin mimari tasarımının Ahlat kümbetleri ile karşılaştırması. *I. Ahlat-Avrasya bilim, kültür ve sanat sempozyumu bildirileri kitabı* içinde (ss.133-142). III. Ahlat-Avrasya Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu, Ahlat-Bitlis.
- Bitlis, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Ahlat 20 Ocak 2017 tarihinde, <http://www.bitliskulturturizm.gov.tr/TR,56224/ahlat.html> adresinden alınmıştır.
- Çakır, M. ve Yalçın, A. E. (2012). Kültür ve turizm tanıtımında bir araç olarak internet kullanımı. *Web: http://teftis.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/4715* (18.11.2013).
- Çetin, T. ve Gürgül, F. (2014). Üniversite öğrencilerinin Bartın'ın doğal ve kültürel turizm değerlerine yönelik farkındalıkları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(4), 255-274.
- Değirmencioğlu, Ö. ve Ahipaşaoğlu, S. (2003). *Anadolu'da turizm rehberliği temel bilgileri*.4. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Doğan, H. Z. (2003). *Turizmin sosyo- kültürel temelleri*. İkinci Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Doğru, M., Alyılmaz, C., Karahan, R., Yakar., M., Ulvi, A. ve Toprak, A.S. (2015). Ahlat Selçuklu mezar taşlarının 3 boyutlu lazer tarayıcılar ile modellenmesi. *III. Ahlat-Avrasya bilim, kültür ve sanat sempozyumu bildirileri kitabı* içinde (ss.12-17). III. Ahlat-Avrasya Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu, Ahlat-Bitlis.
- Emekli, G. (2006). Coğrafya, kültür ve turizm: Kültürel turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15, 51-59.
- Eyigün, S. ve Oral, B. (2013). Ahlat ilçesinin sosyo-kültürel önemi ve Ahlat halkının turizm algısı üzerine bir araştırma. *I. Ahlat-Avrasya bilim, kültür ve sanat sempozyumu bildirileri kitabı* içinde (ss.414-425). I. Ahlat-Avrasya Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu, Ahlat-Bitlis.
- Gülcan, B. (2010). Türkiye'de kültür turizminin ürün yapısı ve somut kültür varlıklarına dayalı ürün farklılaştırma ihtiyacı. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 99-110.
- Günal, V. (2005). Mardin İl'inde kültürel turizm potansiyeli. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 11, 91-122.
- Houghes, H. (2002). Culture and tourism: A framework for further analysis. *Managing Leisure*, 7, 164-175.
- Jovicic, D. (2014). Culturel tourism in the context of relations between mass and alternative tourism. *Curren Issues in Tourism*, 19(6), 605-612. DOI: 10.1080/13683500.2014. 932759.

- Karahan, R. ve Bak, S. (2015). Ahlat Meydan Mezarlığı mezar taşlarında kitabe içerikleri. III. Ahlat-Avrasya bilim, kültür ve sanat sempozyumu bildirileri kitabı içinde (ss.24-33). III. Ahlat-Avrasya Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu, Ahlat-Bitlis.
- Kozak, M. A. ve Bahçe, A. S. (2009). *Özel ilgi turizmi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Türkiye Turizm Stratejisi 2023* (2007). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, (Yayın No: 3085).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür nedir? 10 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.kultur.gov.tr/TR,96254/kultur.html> adresinden alınmıştır.
- McKercher, B., Cros, H. D., ve McKercher, R. B. (2002). Cultural tourism: the partnership between tourism and cultural heritage management. Haworth Hospitality Press.
- McKercher, B., Ho, P. S.Y. ve Cros, H.D. (2005). Relationship between tourism and cultural heritage management: evidence from Hong Kong. *Tourism Management*, 26(4), 539-548.
- Okumuş, F., Avcı, U., Kılıç, İ. ve Walls, A.R. (2012). Culture tourism in Turkey: A missed opportunity. *Journal of Hospital Marketing & Management*, 21, 638658. DOI: 10.1080/19368623.2012.627231.
- Özdemir, Ü. (2011). Safranbolu'nun kültürel miras kaynakları ve korunması. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 16(26), 129-142.
- Öztürk, Ş. (2013). Ahlat'ta mimari su yapıları. I. Ahlat-Avrasya bilim, kültür ve sanat sempozyumu bildirileri kitabı içinde (ss.143-161). I. Ahlat-Avrasya Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu, Ahlat-Bitlis.
- Resmi Gazete, Van Gölü Selçuklu Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi. 15 Ocak 2017 tarihinde, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/12/20111202-2.htm> adresinden alınmıştır.
- Richards, G. ve Wilson J. (2006). Developing creativity in tourist experiences: A solution to serial reproduction of culture? *Tourism Management*, 27(6), 1209-1223. DOI:10.1016/j.tourman.2005.06.002.
- Samidi, M. (2001). Cultural heritage preservation and presentation in Indonesia. In *Workshop* (Vol. 6).
- Şenol, F. (2008). Turizm coğrafyası yöresel turizm kaynaklarımız ve dünya harikaları. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tapur, T. (2009). Konya ili'nde kültür ve inanç turizmi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9), 473-492.
- Trt haber, Kubbet-ül İslam, 10 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/kubbet-ul-islam-ziyaretlerini-bekliyor-265406.html> adresinden alınmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Tamamlanan projeler. 18 Ocak 2017 tarihinde, <https://www.tccb.gov.tr/faaliyetler/tamamlananprojeler/> adresinden alınmıştır.
- UNESCO, Dünya geçici kültürel miras listesi, 10 Ocak 2017 tarihinde, <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/state=tr> adresinden alınmıştır.

- Uslu, A. ve Kiper, T. (2006). Turizmin kültürel miras üzerindeki etkileri: Beypazarı/Ankara örneğinde yerel halkın farkındalığı. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 305-314.
- Uygun, S.M. ve Baykan, E. (2007). Kültür turizmi ve turizmin kültürel varlıklar üzerindeki etkileri. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 30-49.
- Uygun, A., Göral, R. ve Bozkurt, İ. (2015). Muğla İli Milas İlçesi'nin kültür turizmi açısından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 34, 95-105.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. 8. Tıpkı Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık.